

د لنډيو په باب د پوهاند محمدحسن ضمير ساپي په قلم

يوه پخوانی ليکل شوي مقاله

(لنډی يا نخستين و مهمترين ممثل و معرف کلتور ملی ما در جهان ادب)

لنډی، د ثبتولو ستونزه

۲۹۴مه برخه

د «لنډی او د ثبتولو ستونزه» ترسرليک لاندې چې ما د نويو او جالبو لنډيو د راټولولو کومه کار کلونه پخوا پيل کړی و، د دې پروژې په ترڅ کې مې د لنډيو د چاپ شوو او نورو ژبو ته ژباړل شوي ټولگي هم معرفي کړي دي او د دې تر څنگ مې د لنډيو په باب چې چا کومې مقالې ليکلي دي، هغه مې هم د خپل بحث برخه گرځولي ده او که ډېره اړينه راته برېښېدلې ده، نو د پټي او ماخذ په ښودلو سره مې راخوندي کړي دي.

نن (۲۰۲۴/۱۰/۲۶) مې په فېسبوک کې د «**Benawa Abdul Rauf**» په نامه يوه فېسبوکپاڼه کې، د لنډيو په باب يو ډېر پخوانی ليکل شوی مضمون ترسترگو شو، هلته په پيل کې داسې ليکل شوي وو:

«خلاصه ای از مضمون:

لنډی يا نخستين و مهمترين ممثل و معرف کلتور ملی ما در جهان ادب

نويسنده: محترم محمد حسن ضمير ساپي

د موضوع لنډيز:

لنډی يا د ادب په نړۍ کې زموږ د ملي کلتور لومړنی او مهم استازی

ليکوال: محترم محمد حسن ضمير ساپي»

ياد مضمون مې لوست خوند مې ورنه واخيست او د لنډيو په باب مې نوي ټکي په کې وليدل. دا مضمون د ښاغلي استاد پوهاند محمدحسن ضمير ساپي په قلم ليکل شوی دی او کلونه پخوا په کابل مجله کې خپور شوی دی. مضمون ښه اوږد دی او «**Benawa Abdul Rauf**» فېسبوکپاڼې د عکس په ښه خپور کړی دی.

زه دلته په لنډ ډول لومړی د پښتو لنډيو په باب د دې مضمون د ليکوال ښاغلي محمدحسن ضمير ساپي لنډه بيوگرافي رااځلم او بيا د ياد مضمون بشپړ هغه متن راخوندي کوم چې بېنوا فېسبوکپاڼې د عکس په ډول خپور کړی دی:

محمد حسن ضمير ساپي څوک و:

زه فکر کوم چې د ښاغلي محمد حسن ضمير ساپي بيوگرافي ترټولو مخکې استاد عبدالروف بېنوا په اوسني ليکوال کې خوندي کړې ده. دلته به د بېنوا صاحب له اوسني ليکوال څخه د ښاغلي محمد حسن ضمير ساپي لنډه بيوگرافي راواځلم:

«ښاغلی محمدحسن ساپي د عبدالظاهر زوی په خټه ساپي د اوسنيو زلميو ليکوالو څخه دی، چې په پښتو ژبه روان نثر ليکي او کله کله هم په نظم کې خپل خيالات څرگندوي، خو دا خيالات يې زياتره پښتني او قومي رنگ لري.

ښاغلی ساپی په ۱۳۰۶ هـ ش کال د ننگرهار ولایت د لغمان د علي خیلو په کلي کې زېږېدلی دی، لومړني علمي تحصیلات یې د لغمان د (تیرگریو) په ښوونځي کې شروع کړل او بیا یې د غازي په لیسه او د هرات په لومړي ښوونځي کې پای ته رسولې دي.

منځني تحصیلات یې د کابل له متوسطه دارالمعلمین او لوړ تحصیلات یې د کابل پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځي کې بشپړ کړي دي او وروسته تر هغه چې یې د (سلطان شهاب الدین غوري) تر عنوان لاندې خپل مونوگراف په پښتو ولیکه، په ۱۳۳۴ هـ ش د نوموړي پوهنځي د تاریخ او جغرافیه له انستیتیوت څخه د لیسانس په اخستلو بریالی سو.

په ۱۳۳۵ هـ ش کال په پښتو ټولنه کې د تاریخ او ادبیاتو د څانګې د مدیر په حیث مقرر سو او په ۱۳۳۸ هـ ش کال د (څېړنپار) علمي درجې ته ورسېد.

له ۱۳۳۷ هـ ش کال څخه یې د لیکوالۍ په ډګر کې پل اېښی دی او تر نن پورې یې په پښتو یو زیات شمېر منثور او منظوم مضامین لیکلي چې د هیواد په مطبوعاتو په تېره بیا په (کابل) مجله کې خپاره سوي دي...

(بېنوا عبدالروف، اوسني لیکوال (بشپړمتن)، ترتیب او زیاتونې: مطیع الله روهیال، علامه رشاد خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ ش - ۲۰۰۹ ع کلونه، ۵۸۷ مخ.)

دغه راز په ویکیپیډیا کې د دوو ماخذونو

1. <http://www.h-obaidi.com/afghanasamai-obaidi.com-ausgabe10/Sapi-biography.htm>
2. http://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/2010/08/blog-post_06.html

په حواله د ښاغلي محمدحسن ساپی بیوگرافي راورل شوې ده چې متن یې دا دی:»

محمد حسن ضمیر ساپی (زوکړه ۱۳۰۸ لېږديز لمريز کال د لغمان ولايت)-مړینه د ۱۳۸۷ ل ل کال د مرغومي لومړۍ) د افغانستان يو پښتو ژبی لیکوال، د ادب او تاریخ په څانګه کې یو نوميالی پوهاند وو.

زده کړې:

پوهاند محمد حسن ضمیر ساپی د عبدالظاهر ساپي زوی، د حاجي میرزا محمد مکمل اخوندزاده لمسی په ۱۳۰۸ لېږديز لمريز کال کې د لغمان ولايت د علي خیلو په کلي کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې په خپل کلي کې سرته ورسولي او په ۱۳۳۰ لمريز کال د کابل له عالي دارالمعلمین څخه فارغ شو. هغه تر دې کچې په زده کړو بسنه ونه کړه او خپلو زده کړو ته یې د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي د تاریخ او جغرافیه په څانګه کې دوام ورکړ او په ۱۳۳۴ لمريز کال له دغه پوهنځي څخه د لیسانس په درجې سره فارغ شو. پوهاند ضمیر ساپی د امریکې د متحدو ایالتونو په هاروارد او جورج ټاون پوهنتونونو او بیا د هند هېواد په علیګر پوهنتون کې لوړې زده کړې وکړې.

نوموړي هغه مهال چې په متحده ایالاتو کې زده کړې کولې، په ویتنام کې د امریکا جګړه روانه وه. هغه په یوه مقاله کې دغه جګړه وغندله او د یوه ځوان افغان محصل په توګه یې د خپل وینښ ضمیر په حکم له دغې جګړې سره خپل مخالفت څرګند کړ، چې د امریکایي چارواکیو له سخت غبرګون سره مخامخ شو.

دندې:

پوهاند ضمير بېرته خپل هېواد ته راستون شو او د خپلو خلکو چوپړ ته يې ملا وتړله. هغه د ۱۳۳۵ لمريز کال په وري مياشت کې د کابل ښار د دارالامان په ښوونځي کې د ښوونکي سپېڅلي دنده پيل کړه او د هېواد د بچيانو په ښوونه او روزنه بوخت شو. استاد ضمير ساپي د ښوونځي له دورې څخه له لوستلو او ليکلو سره ځانگړې مينه درلوده. هغه مهال يې شعر يې وايه، مقالې يې ليکلي او د هېواد په ډله ييزو رسنيو کې يې خپرولي.

هغه په ۱۳۳۶ لمريز کال د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانگې د مدير په حيث وگومارل شو، چې خپل ټول فکري توان او علمي استعداد يې د پښتو ادبياتو د غوړېدو او سمسورتيا چارې ته ځانگړی کړ. پوهاند ضمير په ۱۳۴۱ لمريز کال کې د ادبياتو او بشري علومو په پوهنځي کې د استاد په توگه په کار پيل وکړ چې وروسته بيا په ۱۳۵۷ ل ل کال کې د همدغې پوهنځي رييس شو. په ۱۳۵۹ ل ل کال کې، هغه مهال کله چې شوروي پوځ پر افغانستان يرغل کړی وو، پوهاند ضمير په دې اړه هم انتقادي دريځ غوره کړ، پټ او ښکاره يې ددغه يرغل غندنه وکړه او د هغه وخت له سياسي او ټولنيزو ناخوالو سره يې څرگند مخالفت کاوه.

رښتيا هم څنگه کېدای شو، هغه چا چې يو وخت په ويتنام کې د امريکي جگړه غندله او خپل تحصيلي امتيازونه يې له خطر سره مخامخ کول، اوس په خپل هېواد کې د پرديو لښکرو شتون وزغمي او پټه خوله پاتې شي؟ له همدې کبله وو چې غوره يې وبلله رياست پرېږدي او بېرته بيا په کابل پوهنتون کې داستادي سپېڅلي دنده پرمخ بوځي او له دې لارې خپل هېواد او هېوادوالو ته خدمت وکړي.

پوهاند ضمير ساپي لا تنکې ځلمی وو چې له سياست او سياسي مبارزې سره آشنا شو. هغه د خپل رنځېدلي ولس درد احساس کړ او د خپل وېش وجدان په حکم له ټولنيزو ناخوالو او بي عدالتيو سره د مبارزې په مقصد د هېواد د بادرده او منورو ځوانانو له هېوادپال غورځنگ سره يو ځای شو. هغه د وېش ځلميانو له غورځنگ سره ملگری شو او تر پايه نه يواځې ددغه غورځنگ ارمانونو ته ژمن پاتې شو. بلکې د وېش ځلميانو په روشنگرانه فعاليتونو کې يې هراړخيزه ونډه واخيسته.

استاد ضمير ساپي د خپل ژوند په اوږدو کې هېڅکله هم د زور او زرو په وړاندې سر ټيټ نه کړ او تل يې په سياسي او ټولنيزو مسايلو کې خپلواک او مستقل دريځ درلود. هغه هېڅکله هم سپين ته تور او تور ته سپين و نه ويل او د مقام او ځوکې د لاس ته راوړلو لپاره يې د خپلې عقيدې او ارادې پر خلاف گام وانه خيست. هغه د پوهنې په ډگر کې په لويه مينه او لېوالتيا کار کاوه او په علمي او څېړنيزو کارونو کې هېڅکله هم نه سترگی کېده.

پوهاند ساپي په کابل پوهنتون کې د استاد په حيث په زرگونو شاگردان وروزل او د هېواد د ډېرو ځوانانو په زړونو کې د پوهې، معرفت او هېوادپالنې ډيوې بلې کړې. ده نه يوازې پخپله سترې علمي او څېړنيزې پروژې پرمخ بوتلې، بلکې د تاريخ څانگې د ډېرو څېړونکو لارښود هم وو.

د ارواښاد پوهاند ضمير ساپي تر ۲۰۰ زياتې مقالې، شعرونه، مرکې، علمي او څېړنيزې ليکنې په هېواد کې دننه او له هېواده بهر په بېلابېلو ژبو او رسنيو کې خپرې شوې دي. ارواښاد ساپي په لسگونو ملي، سيمه ايزو او نړيوالو سيمينارونو او کنفرانسونو کې گډون کړی او خپلې علمي ليکنې او مقالې يې پکې لوستلې دي.

په شپېتمو زېږدي کلونو کې، هغه مهال چې پوهاند ضمير د افغانستان د علومو اکاډيمۍ د تاريخ څانگې مشر وو، د کوشانيانو د دورې د هنر او تمدن په برخه کې ارزښتناکې څېړنې وکړې. همدا راز هغه مهال چې يونسکو د منځنۍ اسيا د هنر او تمدن پر تاريخ څېړنې کولې، استاد ضمير ساپي يې د پروژې مشر وټاکه. هغه سر بېره پردې چې په کابل کې يې په دې اړه څېړنې کولې او د

کوشانيانو د تاريخ کتاب يې وليکه، هر کال به يې يو ځل پاریس ته سفر کاوه او هلته يې د نوموړي کتاب د سمون چارې پر مخ بيولې.

استاد ضمير اووه اولادونه درلودل چې يو يې د هېواد او هيوادوالو د هوسايي او سوکالي په لاره کې قربان کړ. دی په کورنۍ کې د خپلې مېرمنې صميمي ملگرې، د خپلو اولادونو مهربان پلار او د دوستانو غمخور دوست او د کار او تدريس په ساحه کې يو زړه سواند او کره همکار او لارښود وو. له ده نه چا ترخه خبره نه ده اورېدلې.

ده له خپل هېواد سره بې سارې مينه درلوده، له هېواده ليري والی يې نه شو زغملای، نو ځکه د امکان تر وروستي بريده پورې بهر ته لاړ نه شو او چې لومړنی امکان ورته مساعد شو، نو يې په بهر کې له خپلو اولادونو او کورنۍ سره گډ ژوند ته د هېواد د مور په غيږه کې مړينې ته ترجيح ورکړه او هېواد ته راستون شو.

مړينه:

استاد محمد حسن ضمير ساپي، چې د افغانستان يو له نومياليو ملي، پوهنيزو او ادبي شخصيتونو څخه وو، د د ۱۳۸۷ ل ل کال د مرغوني په لومړۍ، د يکشنبې پر ورځ (د ۲۰۰۸ ز کال د دېسمبر پر ۲۱) د ۷۹ کالو په عمر په حق ورسېد. د هغه جنازه د همدغه کال د سې شنبې پر ورځ د مرغومي پر ۳ له ډيلي څخه کابل ته ولېږدول شوه او د لغمان ولايت د علي خېلو په کلي کې پخپله پلرنۍ هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

ليکلي آثار:

څرگنده ده چې په دغه لنډ يادښت کې د ارواښاد پوهاند ضمير ساپي د ټولو علمي او تحقيقي هستونو يادول ناشونی کار دی، ځکه ده تر اويالو (۷۰) زيات کتابونه ليکلي، ترجمه کړي او يا يې تدوين کړي دي. موږ دلته يوازې د ځينو آثارو لنډه يادونه کوو:

1. د تاريخ په باره کې، پښتو ټولنه، د ۱۳۳۷ ل ل کال چاپ.
2. نظري بر مبادی تاريخ، کابل، چې د عبدالحی گردیزي جايزه يې گټلې ده.
3. هند در تحت تسلط کوشانيان، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د ۱۳۵۷ ل ل کال چاپ.
4. د کابل صوبه له ۱۵ نه تر ۱۷ پېړۍ پورې، د علومو اکاډمۍ، د ۱۹۸۷ ز کال چاپ.
5. کندهار له ۱۵ تر ۱۷ پېړۍ پورې، د علومو اکاډمۍ، د ۱۹۸۷ ز کال چاپ.
6. د کوشانيانو هنر او تمدن، د افغانستان د علومو اکاډمۍ، د ۱۳۶۱ ل ل کال چاپ.
7. د کوشانيانو د هنر او تمدن البوم، په انگليسي ژبه، د يونسکو چاپ.
8. په هندوستان کې د افغانانو تاريخ، کابل پوهنتون، د ۱۳۶۳ ل ل کال چاپ.
9. د يونسکو د منځنۍ اسيا د هنر او تمدن د البوم د اديتور په توگه.
10. د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، کابل، د اهتمام په برخه کې.
11. پښتنې سندرې، دوهم ټوک د ۱۳۳۷ کال، کابل، د اهتمام په برخه کې.
12. پښتنې دودونه، ۱۳۳۷ کال، کابل، د اهتمام په برخه کې.
13. د ملنگ جان خورې نغمې، ۱۳۳۵ کال، د اهتمام په برخه کې.
14. لودي پښتانه، ۱۳۳۶ کال، د اهتمام په برخه کې.
15. پښتو مټلونه، د تدوين او اهتمام په برخه کې.

دا هم د لنډيو په باب د ښاغلي محمدحسن ساپي د مقالې (لنډۍ يا نخستين و مهمترين ممثل و معرف کلتور ملی ما در جهان ادب) بشپړ متن چې «**Benawa Abdul Rauf**» فيسبوکپاڼي د عکس په بڼه خپور کړی دی:

لندی یا نخستین و مهمترین مهشل

KB
@ Benawa Abdul Rauf
Facebook Page

و معرف کلتور ملی ما
در جهان ادب

در ضمن و سائیکه آنتر و پو او جست ها (مردم شنا سان) در راه حصول مطلوب خود از آن کار میگیرند یکی هم ادب ملی و محلی است .

واقعاً اگر قدری ملتفت شویم از خلال مطالعه ادبیات ملی و محلی یک جمعیت بشری بخوبی میتوانیم بفهمیم که عرف و عادات ، رسوم و عنعنات آنها چیست ؟

طرز تفکر و ساختمان فکری و معتقدات شان چطور است ؟

و رویهمرفته شعور اجتماعی ، طرز زندگانی و بالاخره بحیث عمومی کلتور شان بکدام

سویه انکشاف کرده است ؟

لندی یکی از شعبات برجسته ادب ملی ما هم یکی از همان وسائلی است که آنتر و پو او جست ها میبایست بمنظور حصول مقصود خود با آن متوسل شوند و توسط آن بدانند که قوم افغان کیست و چیست ؟

اکنون می آیم بااصل موضوع که لندی چیست و چگونه در جهان ادب ملی مهمترین و نخستین مهشل و معرف کلتور ملی ما شده میتواند ؟!

لندی نوعی از اشعار پښتو است ، سبک مخصوصی دارد و خوشتر از همه که دنیای موسیقی پښتو را با آهنگهای مختلف و متعددی رنگین ساخته است و نه تنها در آسمان ادب ملی ما ستاره درخشانی است بلکه در ادب کلاسیک پښتو نیز مقام ارجمندی دارد . بدین معنی : چون لسان ملی ما پښتو یکی از السنه خلی قدیم آریائی است ؛ و عروض و بحر السنه آریائی با عروض و بحر السنه سامی یکی نیست لذا نباید لندی را در اوزان و بحر عربی سراغ

کنیم بلکه لندی در چوکات عروض آریائی دارای قاعده و قانون و سلیبهای معین و مقرری میباشد ا عنی : در لندی حتمی است که نیم بیت اول آن نه سلیب و نیم بیت دوم آن سیزده سلیب داشته باشد چون این بیتی از لندی :

مخ دی له گل سره سیالی کپی								گلاب شر میزی مخ یه دانهو پتوینه			
اینک تعداد سلیب نیم بیت اول :											
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹			
مخ	دی	له	گل	سر	ره	سبا	لی	کپی			
و تعداد سلیب نیم بیت دوم :											
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲

گل، اب، شر، می، زی، مخ، به، پا، نو، به، ته، وی، نه
 بدین ترتیب هر بیتی از لندی را اگر مورد تدقیق قرار دهیم ؛ با ان ضرور نیم بیت اول آن دارای ۹ سلیب و نیم بیت دوم آن حاوی ۱۳ سلیب خواهد بود . در صورت تخطی و تجاوز ازین مقررات نمیتوان هر کلام را لندی دانست لذا با داشتن چنان قوانین و مقررات لندی را میتوان در ادب کلاسیک مقام ارجمندی قائل شد . گفتیم لندی دنیای موسیقی پشکو را رنگین و مرغوب ساخته است بدین معنی : با وجود آنکه تاکنون تصنیف کمپوزهای موسیقی از راه اساسی و علمی خصوصاً برای موسیقی پشکو صورت نگرفته است ، ولی با زهم استعداد فطری و کمال ذاتی موسیقی نوازان و سائر علاقمندان پشکو از یکطرف و خاصیت ارتجاعی و قابل تطبیق لندی از جانب دیگر موجب شد که موسیقی پشکو کمپوزهای متعدد و مرغوبی داشته باشد و تنها امروز تقریباً (شصت و دو) کمپوز مختلف با آهنگهای دلغریب و بالحنهای ملائم و روح نواز بمحور همین لندی میچرخد و به ملینوها نفوس پشتون را محظوظ و متلذذ و دلشاد ساخته است .

KB @ Benawa Abdul Rauf Facebook Page

در اینجا بد نیست اگر خاطر نشان کنیم که لندی کی و چگونه بمیان آمد ؟
 گرچه درین زمینه معلومات موثوقی بدست آمده نمیتواند و راجع بتاریخ ادب ملی هرملت اگر کسی چیزی مینویسد و یا تاکنون نوشته اند تقریبی و تخمینی خواهد بود ، زیرا همینطور که هیچکس تا حال نتوانسته است مطابق بگوید : در فلان سال بشر بحرف زدن شروع کرد بدین منوال نیز کسی موفق نشده است که در ثبت تاریخ ادب ملی از تقریب و تخمین بی نیاز باشد که ما نیز در اینجا بقیاس و تخمین در موضوع تاریخ شروع لندی خود در انیا زمند میدانیم .

وبدین ملحوظ چنین قیاس میکنیم :

چون ادب کلاسیک مرحله دوم و حالت تکاملی ادب ملی است .
و ما اکنون در ادب کلاسیک پشتو اشعار نغز و بلند بالای امیر کرو و جهان پهلوان که از هزار و دو صد سال قبل گفته شده است بدست داریم و چون اشعار ممدوح الیه از نگاه محاسن و صنایع لفظی و از پهلوی روانی طبع و سادگی بیان کا مل و روخیای هم استادانه است ، لذا میتوانیم چنین استنباط کنیم که لندی- بایست صدها سال قبلتر از آن بمیان آمدند باشد .
بفحوای اینکه « صد سال بیايد تـا پخته شود خامی » چون گفتیم ادب کلاسیک مرحله دوم و حالت تکاملی ادب ملی است .

لذا برای اینکه ادب ملی بمیان آید صدها سال میباید انتظار کشید و حینیکه ادب ملی بمیان آمد؛ صدها سال میباید منتظر بود تا ادب ملی پخته شده و به ادب کلاسیک مبدل گردد .
و صدها سال دیگر باید انتظار کشید تا ادب کلاسیک پخته شده و اشعار نغز و بلیغ و فصیح امیر کرو و جهان پهلوان بمیان آید پس میتوانیم چنین قیاس کنیم که حد اقل تاریخ شروع لندی- از (۱۵۰۰) الی ۲۵۰۰ سال قبل از امروز بوده است .

در اینجا برای اثبات قول خود لازم بود یک بیتی از لندی- که از حیات افغانهای یک ونیم هزار سال قبل ترجمانی و حکایت کرده بتواند ؛ می آوردم و لی موفق نشدم .
و علت آن این است ؛ که اسان و ط- رز حیات و روحیه و کلتور افغانهایی که قبل از یک نیم هزار سال حیات بسر میبردند تا کنون کمتر دستخوش تغییر و تحول شده است و بهزاران لندی-هایی که امروز در بین مردم مازبان زد این و آن است اکثراً از حیات افغانهای امروزی و یک نیم هزار سال قبل حتی از آن هم بیشتر حکایه و ترجمانی میکند مثلاً این دولندی .

مازیگر پیغلې بنی آغالی منکې په ولو د کدر غاږې ته خښته
یا- سبا به بیا کېږې بارېږې د شالېلا لمن به د بنټې بسو بونه
بزعم من حکم مطاق را جع بتعین سن لندی- های فوق الذکر خالی از شک و تردید نخواهد بود ؛
زیرا چگونه ممکن است ادعا نمود که این لندی- از افغانهای یک نیم هزار سال قبل حکایه نمیکند ؟ و متعلق با امروز است .

ولی با این هم بطور مطلق میتوانیم از یک لندی- که در هزار سال قبل از امروز گفته شده است و از آن تاریخ به بعد از زبانی بزبانی بسلسله توانر بهمارسیده است یاد آور شوم بدین حکایت :

سلطان محمود غزنوی حینیکه از راه گومل (واقع جنوبی) عازم فتح هندوستان بود در سراسر آن نامی وی یکی هم خالو خان بود ؛ معشوقه که در یکی از نواحی آن بسیار مسکون بود دلباخته در سپاه سلطان داشت توسط این لندهی چنین اظهار مطلب میکند .

د خالو خان لبکری را غلی زهسه گومل ته دخپل یار دیدن ایه خمه
 ا غنی : سپاه خالو خان در رسیدن من به منظور ملاقات دلباخته ام به گومل خواهم شتافت .
 چنین بود موضوع اینکه لندهی کی بوجود آمده است بقرار شرح فوق نگاشته شد .
 گفتم لندهی مهمترین معضل و معرف کلتور و کرکتر افغانها است . اگر ما لندهی های زیادی را مورد مطالعه قرار دهیم خواهیم دانست موضوعاتی که در آن گنجانیده شده است مختلف و متعدد است از قبیل عشقی ، حماسی ، اخلاقی ، اجتماعی ، غیره و ما در اینجا محض پهلوی عشقی و حماسی لندهی را به دو ملحوظ ذیل مورد بررسی قرار میدهم : یکی اینکه اگر سائر جنبه های لندهی همچو ، اجتماعی ، اخلاقی ، مذهبی و غیره را مورد بحث قرار بدهیم مقال ما بطول خواهد کشید . دیگر اینکه بازار عشق و حماسه لندهی بیشتر از همه مرغوب و سرگرم کننده است .
 زینجهت بترتیب ذیل نخست پهلوی عشقی لندهی را معرفی میکنیم و مورد تبصره مختصری قرار میدهم .

KB

@ Benawa Abdul Rauf
 Facebook Page

پهلوی عشقی لندهی :

عشق و محبت ما بیهیات و محور زندگانی بشر است و سائلیکه بشر توسط آن اظهار رو ابر از عشق میکند یکی هم زبان است عشقیکه توسط زبان اشکار میگردد مستقیماً متناسب است به سویه تمدن جمعیتها و انکشاف لسان آنها اغنی جمعیتی که لسان و تمدن آنها هر قدر انکشاف کرده باشد بهمان تناسب عشق و محبت و سایر هیجانات روحی و تأثرات قلبی خود را با خیالات عالی و رنگین در چوکات الفاظ نرم و موزون و با بلاغت تمام ابراز میدارد و برعکس اگر تمدن و لسان یک جمعیت آنقدر انکشاف نکرده باشد بهمان تناسب عشقی که ابراز میدارد حاوی خیالهای غیر منظم در چوکات الفاظ خشک و نا موزون و عاری از بلاغت میباشند اینک افغانها عشق و محبت و سایر هیجانات روحی و تأثرات قلبی خود را با خیالهای لطیف و رنگین و الفاظ نرم و موزون و با بلاغت تمام در چوکات لندهی ابراز میدارند جز اینکه به انکشاف لسان و تمدن شان اعتراف کنیم چاره نداریم .

بلاغتیکه تا کنون در لته‌ی بکار رفته و عامیانه می‌باشد ولی حقیقت اینست که بلاغت عامیانه بهتر و مرغوب تر است و طرفداران و علاقمندان زیادی دارد از انجمله جنبه عشقی لته‌ی خیالی مرغوب و دلکش است با لخاصه که با آن سنگ مستقل و مخصوص سروده شده شنونده را بغایت محظوظ و مسرور می‌آورد مزیت بزرگ آن اینست که اکثراً از جانب جنس لطیف سروده میشود. اینک نمونه از سوال و جواب در بین یک عاشق و معشوق را ملاحظه فرمائید. عاشق به یک سفر دور و درازی عازم است معشوقش که از این حادثه مطلع شده از فرط غم و اندوه گریه میکند بمعشوق خود چنین اظهار می‌دارد :-

KB
@ Benawa Abdul Rauf
Facebook Page

به زرامه راپسی ژامه زه مسافریم ددعایمه ارمه
میگوید : منکه عازم سفرم به عقبم گریه ممکن زیرا از همه بیشتر نیازمند دعای تو میباشم ولی معشوقش در حالیکه نمیخواهد خود را در عشق او مغلوب نشان دهد بجواب چنین می‌پردازد.

به ژرامه در پسی ژامه ناپه دعا کنی یادوم ژدارا حینه
یعنی به عقب تو گریه نمیکنم ، ولی حینیکه ترا در دعای خود نام میبرم بی اختیار شکم فرو میریزد. در جای دیگری درد مندی از دوست خود چنین استجواب میکند :

ددی مسری جواب می را کره کورمی دسین بر غارده دی له تند ی مرمه
ترجمه : جواب این مصرع را بده - با آنکه خانه ام پهلوی دریاست ولی باز هم از تشنگی میمیرم. دوستش همینکه میبیند همیشه در راه وصال دو دل ساخته و نواح زیاده ها نال میباشند بجوابش چنین می‌سراید :-

ددی مسری جواب دی دادی خوک چه مینشی همیشه له تند ی مرمه
ببینید چگونه درین جواب کو چک یک دنیا ی بزرگ معانی نهفته شده است. دوست خواسته است که در جواب خود به رفیقش بفهماند که توتشنه لب عشق هستی با آنکه معشوق همچو دریای لبریز در جوار خانات و قوای وادی باز هم نواح بسیاری است که نمیگذارد تواز آب وصال معشوق سیراب گردی. تشبیهات و استعاراتی که افغانها در لته‌ی بکار برده اند همچو آریائیان قدیم بیشتر از محسوسات و از افرا د طبیعت است. چنانچه در بیت ذیل :

یارمی دوچی ژیری گل دی دخیلو او شکوزه لبستی ورنپرومه
درین جا معشوق دل‌باخته خود را به گل زرد دشتی تشبیه میکند و از سوز و گداز دل میگوید

من از اشک خود جو بچه را بدان راست میکنم تا آن گل بیچاره خشک و پژمرده نشود
KB
@ Benawa Abdul Rauf
Facebook Page
یک معشوقه با وفا از عاشق خود چنین قدر دانی میکند.

چه زه کور نه یم ته را مه سی ناله به کور په بانو خوک جارو کوبنه
ترجمه: هنگامیکه من در خانه نیم تو بدرگاه من نیائی زیرا جز من کسی نیست که راه ترا
بمژگان خود جاروب کند و ترا همچو من بپذیرد.

یک دلباخته دیگر از فرط سوز و گداز قلبی خود بدین الفاظ رنگین چنین ترجمانی میکند:

له زده می وینی را جلاشی دبانو خو کی له چهر اشی او بکی شینه
عاشق زار با آه و ناله همی گوید:

فشر عشق از قلبم خون جدا میکند و ای متاسفانه همینکه بنوک مرگان میرسد باشک مبدل
میگردد. که مردم نیز آنرا اشک دانسته بعضاً ارزشی بان قائل نمیشوند.

دلباخته دیگری در عالم پیاس و نومیدی پر وانه را خطاب کنان چنین میگوید:—

پتنه خاوری دې پسر شوي شمعونه جوړ شو په شینو کښی مگافونه
بیچاره عاشق همینکه ببیند معشوقش را در خانه محاصره کرده اند و دیوار بلند خانه را
در راه وصال خود حائل دید خود را بپر وانه تشبیه نموده چنین مینویسد:— ای پر وانه، مظلوم
و بخت برگشته خائن بسرت شد که شمعها را در شیشه ها جای دادند.

ببینید! درین لته تشبیهات و استعارات چقدر زیبا و متناسب است. خیال رنگینی
در الفاظ مانوس و مألف چگونگی بوجه احسن مطلب را بهم میرساند. واقعاً قید معشوق
در چهار دیوار خانه باین می ماند که شمع را در شیشه جای داده باشند. و پر وانه در حالیکه
احساس میکند با شمع آنقدر بعید نیست بمنظور وصالش می جهد و می طپد ولی چه سود که
شیشه بی شعور بال و پرش را بیهوده میسوزاند.
در جای دیگر چنین میگوید:—

اوبکی زما غمازی و کره حال می دز ره پرمخ لیکي رسوائی کر مه

در اینجا دلباخته زار اشک خود را ملامت قرار داده شکایت کنان چنین میگوید:

اشکهایم چون رقیبی بامن غمازی میکند.

که حال دلم را بر رویم مینویسد و رسوائی میسازد.

عاشق دیگری از بیداد و ستم جدائی بستره آمده و این هیولای بدبختی را چنین دشنام میدهد.

بیلگونه غبرگت حُامن دی و مره چه ته غمجن شی گو ندی زه دې هیره شمه
ترجمه: ای دیو هجران! پسران یکجا بمیرند تا باشد که تو در سوگواری آنها مصروف
گردی مرا فراموش کنی!

ولی عاشق دیگری هجران را از نگاه خوشبینی دیده در مدح و ستایش آن چنین میسر آید.
بیلگونه به اصل شهزاده دی چه هر گری می خپل جانان رایاد وینه
ترجمه: هجران بذات خود همچو شهزاده و مهر بان است که هر آن یار محبوبم را بیاد میدهد.
درین جا این مفکوره علی الرغم آن ذهنیت است که از جدائی مذمت
میکند و آنرا مورد لعن و طعن قرار میدهند بر روز کرده است. و بفحوائی اینکه هر چیز
بضدادش شناخته میشود کسب ارزش می کند و قطعاً مثبت است یعنی اگر هجران نباشد وصال
کدام معنی و ارزشی ندارد این بود نمونه چندی از پهلوی عشقی لنه‌ی.

رو بهمرفته پهلوی عشقی لنه‌ی خیالی مرغوب و سرگرم کننده است و در حماسه سرائی هم
مهمترین رول را بازی کرده است و میکند و میتوان گفت که روح ایشار و فداکاری را در راه
حصول و حفظ حقوق و نوامیس ملی در جوانان ما دمیده است و میدمد. اگر بگوئیم که بسا از
رشادتها و جانبازی های محیر العقول لیکه جوانان مادر حین مدافعه از ناموس و وطن از خود
بروز داده و موجب فخر و مباهات برای ما شده اند در اثر خواندن و ترنم همین لنه‌ی های
افغانی بوده مبالغه نکرده ام اینک نمونه چندی از پهلوی حماسی لنه‌ی :

پهلوی حماسی لنه‌ی :

پیغله ملاله که همه راجع با و شنیده ایم و می شناسیم در جنگ میوند جوانی را علیه دشمن
چنین تحریر و تشویق میکند :

KB
@ Benawa Abdul Rauf
Facebook Page

که په میوند کښی شهید نشوې
خدایزو لالیه بی ننگې نه دی ستاینه
ترجمه: اگر در جنگ میوند بشهادت نرسی دی بخدا ای عزیزم ترا به روزی ننگی و بی همتی
نگهداشته اند.

محبوبه به عاشق خود که عازم مدافعه وطن است چنین میگوید :

تکر تکر په تور و را شي چه پیر هار و نه دی گندم خوله در کومه

بلی! جوانیکه از معشوقه خود چنین میشنود لابد خود را کشتنی زده تا آخرین رمق میکوشد که ظفر را با تحمل هزاران محن و مشقت در آغوشش کشیده افتخار کنان بسوی محبوبه اش باز گردد تا باشد که محبوبه منتظر را مش جراحت او را با لطف خاص خود التیام بخشد. گرچه چنین توقع محبوبه از دلباخته جوانش قساوت را بهم میرساند که بدو میگوید: با شمشیر پارچه پارچه بیائی که حین دوختن جراحت تو بوسه های گرم خود را نشارت کنم ولی ملتفت باید بود که در قاموس عشق اینگونه توقع قساوت و سنگدلی نیست بلکه محبت است در مرحله جنون، جوان دلباخته که خونس بغلیان آمده و هیچانات روحی او همچو دریای خروشان در تلاطم است بجوابش چنین می پردازد:

KB
@ Benawa Abdul Rauf
Facebook Page

یابسه دې زلفې کمر بند کړم
یابه زما په وینو ووهی خالونه

ترجمه: یا زلفین ترا کمر بند خواهم ساخت یعنی در صورت حصول فتح و ظفر ترا به عقد خود خواهم آورد و یا اینکه از خونم خالهای سرخ بر جبین ناز نیت خواهی زد. دختر افغان افتخار میکند با اینکه رفیق جوانش در جنگ دشمن زخمی آنهم به پیش روداشته باشد. و این زخمی شدن او را نمونه غیرت، شجاعت و مردانگی اومیداند. و از اینکه رفیقش سلامت باز گردد خیلی شرمنده و متفعل می شود و می هراسد از اینکه مبادا کسی طعنه زنان برایش بگوید:

که رفیقت جنگ نکرده و یا از ترس دشمن فرار کرده است. در اینجا دختر افغان از دوست جوانش که در جنگ دشمن مظفر واپس گشته و زخمی نیز با خود برداشته است از او چنین پذیرائی میکند.

جا نانه شه دی چه زخمی شوي

زه به داخله غاړه هسکه گر خومه

ترجمه: ای رفیق و جاناناه من خوب است که در جنگ دشمن زخمی شدی بعد از این سر و گردن خود را به افتخار و موفقیت تو باند خواهم گشاند.

افغانها از هر که و از هر چه بیشتر و پیشتر شیفته و دلباخته ننگ، ناموس، همت و شجاعت اند بدین اساس معشوقه به عاشق خود که عازم مقابله دشمن است چنین خطاب میکند:

درينجا دختر افغان حتی از عزيز ترين دوست و شيدای خود ننگ و غيرت را مرجع دانسته ميگويد:
با گلوله تفنگ سياه زده شده بياني بهتر است و بي اي عزيزم خبر بي ننگي ات بمن نيايد:
مешوق ديگري ميخواهد از يك سو خود را بر از شجاعت و ندا كاري كند و از سوي ديگر
دلباخته خود را به ايشار و مردانگي در راه حفظ و حصول استقلال وطن عليه دشمن تحريص
و تشويق كند او را چنين مخاطب ميسازد:

پرسپين ميدان به در سره تـم زه پښتنه له تور ونه تښم مينه .
بلي! دختران افغان در مواقع كه ناموس وطن بخطر مي موجه مي شود ، يا خود و ارد صحنه
مبارزه شده و يا جوانان وطن را در راه تحفظ وطن بدر ايع مختلف تحريك و ترغيب
نموده اند كه تاريخ با شهادت ما خا طرات شيرين از آنها را ثبت كرده است .
درينجا اين دختر افغان هر دو وظيفه را ايفاء نموده است كه به رفيق خود ميگويد :
در ميدان نبرد با تو خواهم بود ، من دختر افغان از دم شمشير دشمن هرگز فرار نميكنم جواني كه از محبوبه
خود چنين مي شنود بالبداهه هيچانات او مشتعل شده ، قواي باطني او تحريك و شجاعت و مردانگي او
دوبالا ميگردد . و نتيجه آنرا بيشك ميتوان گفتم كه فتح و پيرو زميندي است .

KB @ Benawa Abdul Rauf Facebook Page
رو بهمرفته جنبه حماسي لئوي خيلي وسيع و مرغوب
است و از اين پهلوي ، در طول تاريخ نمره هاي شيريني چشياه ايم و خصوصاً در ملت ما روح قوي
و معجزه آسائي ديده است .

در همين جا كلام خود را قطع ميكنم . از اينكه نتوانستم لئوي ما را از هر جا هر طوري بود جمع
آوري ميكردم و از آنها انتخابات مرغوب تري مينمودم معذرت ميخواهم .
و تنها زندي هاي چندي كه در حافله خود محفوظ داشتم آنرا با تبصره مختصر
و ناسا چيز بخوانند گنان عزيز تقديم كردم .